

ДЕСТРУКТИВНІ ПРОЯВИ ДІЯЛЬНОСТІ УРЯДУ В УМОВАХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ВІЙНИ

*ВАСИЛЬ МАГАС, кандидат економічних наук, доцент,
Інститут сільського господарства Карпатського регіону
(м. Львів, Україна)*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-552-8-6>

Вступ. Нинішня війна для українців має екзистенційний характер. Зараз відбувається випробовування української держави на предмет її спроможності виконати головну функцію будь-якої держави — забезпечення зовнішньої безпеки! Збереження решти нинішніх функцій не важливе, — у випадку поразки їх цілком успішно буде виконувати (або не виконувати) держава-окупант.

Результати дослідження та їх обговорення. На початку український уряд був змушений займатися першочерговими питаннями опору, що одразу ж зменшило регуляторний та податковий тиск на бізнес. На рівні закону були прийняті єдино правильні рішення, спрямовані на полегшення і спрощення умов ведення економічної діяльності.

До звичної діяльності уряд почав повертатися одразу ж, як тільки ворога вдалося відсунути від Києва. Уже 30 травня був поданий законопроект уряду № 7418 щодо перегляду окремих пільг з оподаткування. Поряд із поверненням до довоєнного податкового режиму відбулося відновлення усіх інших державних функцій мирного часу.

Українська влада надто швидко повірила у перемогу. Тому вона й не думала скорочувати не пов'язані з обороною державні видатки. В результаті, порівняно із довоєнним 2021 р., у Державному бюджеті на 2025 р. передбачене

їх зростання майже на 85 %. Більше того, сягнувши максимуму у 2023 р. (52,2 %) частка витрат на оборону в Державному бюджеті почала знижуватися.

Якби державні видатки здійснювалися виключно за рахунок бюджетних надходжень, то фінансування невоєнних витрат у 2022 р. було б можливим лише на рівні 36,2 %, у 2025 р. – на 1,9 %! Збереження і подальше зростання видатків невоєнного характеру стало можливим завдяки дефіциту бюджету, який покривається за рахунок внутрішніх та зовнішніх запозичень. У 2024 р. за рахунок зовнішнього фінансування було покрито 52,8 % усіх «мирних» витрат. Порівняно із 2021 р. обсяги зовнішнього фінансування у 2024 р. зросли у 10 разів!

Така міжнародна підтримка стала можливою виключно завдяки героїзму та стійкості українських воїнів! Проте уряд спрямовував зовнішнє фінансування не на збереження життя українських воїнів і знищення ворога, а на збереження та підвищення «мирних» витрат. Це не тільки віддаляє перемогу, але й у нинішніх умовах є головним демотивуючим фактором. Фактором, що здійснює розкол між тими, хто бореться із ворогом, і тими, хто, орієнтуючись на доходи, пов'язані із бюджетами усіх рівнів, у т. ч. корупційні, не хочуть виходити із зони власного комфорту.

Уряд в умовах війни вважає за важливе і можливе брати кредити, далеко не пов'язаних із завданнями оборони. Наприклад, на фінансування таких проєктів, як «Екстренне реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні» (240 млн дол. США), «Модернізація системи соціальної підтримки населення України» (300 млн дол. США), «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» (200 млн дол. США), «Вища освіта України» (120 млн євро) тощо. Загалом у 2025 р. на такого типу проєкти планується залучити зовнішні кредити на 88,0 млрд грн!

Не зважаючи на «золотий дощ», уряд не вважав за потрібне скористатися можливістю, і створити умови для пристосування економіки до нових реалій. З 2023 р. податкове навантаження на бізнес почало зростати. І це зростання відбувалося заради збереження та нарощування «мирних» витрат! Загалом, якщо в мирній Україні держава перерозподіляла 40–45 % ВВП, то під час війни ця частка сягнула понад 70 %!

Будь-який закон, будь-яке державне регулювання передбачає накладання додаткових обмежень щодо вибору ресурсів, засобів та методів здійснення господарської діяльності, призводить до зростання витрат суб'єктів господарювання, витрат на утримання державного апарату, покликаного забезпечувати досягнення поставлених цілей та ін., що відтягує ресурси від цілей оборони.

В Україні ж за час широкомасштабного вторгнення ухвалено 5 законів, які покликані регулювати природоохоронну діяльність. Введено 6 додаткових документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності.

Приклад повного абсурду – прийняття Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» від 8 жовтня 2024 р. № 3991-IX. Прийняття цього закону уряд пояснює необхідністю виконання взятих зобов'язань у рамках Паризької угоди (2015). Проте участь України у глобальних кліматичних ініціативах не може і не повинна розглядатися відірвано від пріоритету виживання – оборони, відновлення, модернізації економіки та збереження населення. Тим паче, що Україна, яка сьогодні бореться за своє фізичне існування як держава і народ, не належить до тих економік, що справді визначають кліматичні тенденції. Потрібно зауважити, що новообраний президент Дональд Трамп у перший ж день перебування на посаді видав указ про вихід США із Паризької угоди.

Уряд нічого не зробив для пожвавлення економіки на основі її дерегуляції. Для того, щоб українська компанія Fire Point відкрила завод із виробництва твердого ракетного пального в Данії датський уряд ухвалив спеціальний закон, який дозволяє обійти понад 20 чинних нормативних актів. Так званий «закон Троельса Лунда» дає уряду право швидко реалізовувати оборонні проекти, скасовувати дію інших норм і навіть обмежувати право громадян на подання скарг. Він діятиме до кінця 2028 р. Якщо завод Fire Point побудують, закони про довкілля, планування та охорону природи можуть бути тимчасово проігноровані. Також допускається експропріація приватної власності.

У той же час генеральний директор Rheinmetall Армін Папперґер заявляє, що темпи будівництва заводу боєприпасів в Україні просуваються не так швидко, як би хотілося: «Ви знаєте, що ми будуємо новий завод – і в Україні ми почали приблизно в той самий час, що й у Німеччині. У Німеччині ми вже готові, а в Україні – ще ні». Це – через бюрократичні перепони!

З серпня 2022 по серпень 2025 р. прийнято 45 розпоряджень (!) Кабінету Міністрів України, в яких ключовими словами є «стратегія», «операційний план заходів». Трафаретна назва: «Про схвалення Стратегії ... на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках». «Стратегії» стосуються наркополітики, охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату, охорони здоров'я, розвитку культури, гендерної рівності у сфері освіти, захисту документальної спадщини тощо. Тобто всього того, що не стосується завдань збереження нації сьогодні, або ж прямо їм суперечить!

Водночас урядом прийняті системоутворюючі розпорядження, такі як Розпорядженням КМУ від 18 березня

2024 р. № 244-р «Про схвалення Плану України» та Розпорядження КМУ від 13 серпня 2025 р. № 853-р «Про схвалення Концепції національної системи стратегічного планування».

Важко уявити, що ці всі «стратегічні» документи узгоджені між собою і повністю збалансовані з точки зору ресурсів, необхідних для їх виконання. Тому зрозуміло, що їх чекає безперервне «удосконалення» наслідком чого стане тенденція до посилення бюрократичної системи. Головне ж питання — чи можливе в принципі довгострокове планування в умовах екзистенційної війни з ворогом, який має значну ресурсну перевагу?

Що особливо є аморальним, так це те, що в умовах, коли частина суспільства із числа військовослужбовців, волонтерів та їхніх сімей несе на собі весь тягар війни, ми отримали черговий виток соціального популізму. Бюджетникам підіймаються зарплати, пенсіонерам — пенсії, населенню запросто роздається по тисячі гривень, батькам першокласників — по п'ять тощо.

У значній мірі нинішній популізм замовлений бажанням «оцифрувати» все населення України. Адже ідея роздачі «вовиної тисячі» повністю повторює «тисячу за вакцинацію», яка роздавалася у 2021 р. Вінець — при низькому рівні інформаційної безпеки, Верховна Рада України 18 вересня 2025 р. прийняла Закон України «Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери». Мета — об'єднати усі електронні інформаційні ресурси соціальної сфери — державні реєстри, бази даних і сервіси соціального захисту. Тобто комусь забагнулось отримати доступ до всіх даних українських громадян.

Висновки. На початку війни українці усвідомлювали, що можливі не виплати заробітних плат, пенсій, виникнення дефіциту та ін. Тому готувалися до найгіршого — обробляли присадибні ділянки, формували запаси,

закуповували альтернативні системи енергоживлення тощо. Через рік цього уже не було — виявилось, що тил може жити абстрагуючись від війни. Активну роль у цьому зіграла українська влада! Виникає питання: «Чому так відбувається?».

Перше, що спадає на думку, — в уряді сидять відверті вороги. Може новітній Кім Філбі визначає політику української влади? Інакше чим можна пояснити дії, спрямовані на максимальне відволікання ресурсів з фронту, завідомо неефективне їх використання в тилу, спрямування людської енергії на обслуговування потреб функціонування державної машини, підриг довіри та ін., тобто усе те, що веде до зневіри і упадку сил народу? При цьому не просто відволікаються ресурси, а й обмежується свобода, що не дає громадянам можливості пристосування до нових складних обставин життя.

Друге, — може це просте нерозуміння для чого надана влада, а особливо в умовах війни? Тобто людям при владі властиве звичне довоєнне розуміння завдань державної влади. Вони просто не усвідомлюють, що навколо війна? Що однією із головних причин російської агресії є неефективність економічної системи, яка в значній мірі обумовлена самою державною системою, а тому спроби підвищити ефективність функціонування цієї системи лише послаблюють економіку і суспільство в цілому?!

Третє, як говорив психіатр Юрій Фільц, — це «хибна» компетентність. Урядовці просто не розуміють, що нинішня ситуація вимагає не розширення держави, а навпаки — її концентрації на функції зовнішньої безпеки, де всі інші функції повинні перебрати на себе самі громадяни і місцеві громади. Що розвиток ринку та горизонтальних зв'язків найкращим чином сприяє згуртованості нації та ефективному використанню наявних ресурсів!